

Budování táborového kolektivu s Cirkusovou pedagogikou

Plackovací práce 2022

Benjamin Šťastný

Buben

TK Boltuka – oddíl Dejmov

Obsah

Úvod	3
Cirkus a Cirkusová pedagogika	3
Proč cirkus funguje	4
Proč bude cirkus fungovat na táboře	4
5 fází skupinové dynamiky podle B. Tuckmana	5
Forming – Formování	5
Storming – Bouření.....	5
Norming – Normování.....	5
Performing – Optimální výkon	5
Adjourning – Ukončení	6
Vývoj skupiny na táboře	7
Forming – Formování	7
Storming – Bouření.....	8
Norming.....	9
Optimální výkon	10
Ukončení.....	10
Závěr	12
Reference	12

Úvod

U psaní této práce jsem se zamýšlel nad tím, co by je zásadní, aby se tábor povedl. Především, abychom si my i děti odnesli pocit vydařené akce a chuť ji zopakovat. Zásadní otázkou tedy je, co je hlavní věc, na které dětem i nám na táboře záleží. Podle mě je to kolektiv a naše místo v něm. Tábor může být zaměřený na spoustu různých témat, může se odehrávat v různých prostředích a s různými skupinami, ale vždycky bude celý úspěch tábora stát na lidech.

Každá skupina včetně dětí na táboře, má svůj vlastní vývoj, který prochází různými fázemi. Má svoji skupinovou dynamiku. V každé fázi skupina zažívá a potřebuje něco trochu jiného, jiné hry a jiný přístup, a právě na to jsem se rozhodl v práci zaměřit. Nesnažím se nastínit postavení celotáborové hry, ale charakter aktivit, které provází skupinu po celý tábor.

Hry a aktivity jsou prostředek k získání společných zkušeností, navázání vztahů a zjištění něčeho o sobě samém. Práce se tedy zaměřuje i na charakter her, který je vhodný pro skupinu v dané fázi vývoje.

Aby fungovalo budování kolektivu, je potřeba každé fázi přizpůsobit nejen hry ale i celkový přístup ke skupině. Když se tohle nepovede, nebude dobře fungovat nejen kolektiv, ale ani program, který se snažíme s dětmi udělat. Aby kolektiv fungoval dobře, jsou potřeba pravidla. Také je však důležité, aby každý vnímal, že má v kolektivu svoje místo, aby se nebál zkoušet a přicházet s novými věcmi.

Jak správně provést skupinu fázemi vývoje, jaké aktivity pro ni zvolit a jak k ní přistupovat jsou přesně věci, které se snaží řešit cirkus a cirkusová pedagogika. Proto jsem se rozhodl udělat práci, která pomůže nastínit obecný vývoj dětské skupiny na táboře, problémy, se kterými se skupina potýká v různých fázích vývoje a návrhy jejich řešení hledám v cirkusové pedagogice. Věřím, že právě cirkusová pedagogika může nabídnout mnoho postupů při řešení problémů, na které táborové kolektivy často naráží. V práci vycházím z několika písemných zdrojů, ve velké míře i ze psaní své bakalářské práce, která je zaměřená právě na cirkusovou pedagogiku. Hodně také mluvím z vlastní zkušenosti učení cirkusu na kroužcích pro děti a samozřejmě jako vedoucího na dětském táboře.

Cirkus a Cirkusová pedagogika

Nebudu zabíhat do přílišných detailů, definic a směrů cirkusu a cirkusové pedagogiky, ale zaměřím se hlavně na to, co bude pro tuto práci zásadní a co bude použitelné pro praxi na táboře.

Co se v této práci myslí tím, když se řekne cirkus a cirkusová pedagogika?

Pod slovem cirkus se toho schovává mnoho. V této práci je tím myšlen propracovaný systém metodik, her, aktivit, pedagogických přístupů ale hlavně skvělé prostředí, pro budování dobrých vztahů v kolektivu mladých lidí. Zároveň pod tento pojem řadím celý svět Nového cirkusu a jeho disciplín jako je žonglování, pozemní a závěsná akrobacie, balancování i divadelní přednes a obecně pohybová sebe prezentace.

Pod pojmem cirkusová pedagogika se v práci myslí hlavně přístup ke skupině a hodnoty, které se cirkus snaží předávat a budovat v kolektivu. Některé principy, na kterých funguje cirkusová pedagogika, jsou velmi podobné zážitkové pedagogice, ale se zaměřením na svět cirkusu. Schovávají se zde všechny nástroje, přístupy a samozřejmě metodika, jak se přistupuje ke kolektivu i jak se učí disciplíny bezpečně a didakticky odstupňovaně. Zkrátka všechno, co cirkus využívá.

Pro tuto práci jsem si z cirkusové pedagogiky vytáhl hlavně její práci se skupinovou dynamikou. Nejdůležitější částí je asi vysvětlení, proč se zařazují dané aktivity v danou fázi vývoje skupiny, a proč jsou zaměřené na různé věci. Cirkusová pedagogika tato vysvětlení zahrnuje. Vysvětluje proč dělat aktivity podle tohoto systému, a taky jak poznáme, že aktivity fungují, nebo jsou naopak nevhodně zvolené.

Ve zkratce by se snad dalo říci, že pojmem cirkus se v práci myslí celý svět cirkusu, jeho disciplíny, hry a prostředí, které nabízí. Pod pojmem cirkusová pedagogika zase, jak na to. Jak vybudovat cirkusový svět pro skupinou lidí a vysvětlení, proč se volí zrovna tyto přístupy.

Proč cirkus funguje

„Cirkus je, podobně jako týmové sporty, postaven na spolupráci. Zatímco ve spoustě sportů spojuje tým společné nadání pro podobnou věc, například talent pro herectví, pohyb, hudbu, grafické citění..., cirkus spojuje do pomyslného týmu lidi naprosto různých talentů a vytváří přirozená propojení mezi zdánlivě naprosto různými disciplínami. Dalo by se tedy odvozovat, že pokud se někdo věnuje jedné určité činnosti, může docházet k separaci od ostatních lidí, jiných druhů umění, nadání a chápání. Cirkus vytváří integrované prostředí, kde opravdu nejrůznější a specifictí lidé mohou spolupracovat na jednom projektu skrze své naprosto rozdílné talenty. (Bolton, 2004; Jarchovský, Social cirkus Využití cirkusového umění v kontextu neformální výchovy, 2013)“ (Šťastný, 2021)

„Právě v tom spočívá obrovská výhoda cirkusu v práci s mládeží. Je schopen přirozeně propojovat lidi, kteří se sobě jeví jako naprosto odlišní. Zároveň nabízí prostředí, kde si každý může bezpečně vyzkoušet nespočet různých disciplín a poznávat sebe sama z nejrůznějších úhlů v rámci jednoho systému, který dokáže pružně reagovat i na extrémní změny. (Bolton, 2004; Jarchovský, Social cirkus Využití cirkusového umění v kontextu neformální výchovy, 2013; Lafortune & Bouchard, 2011)“ (Šťastný, 2021)

Proč bude cirkus fungovat na táboře

Pro každého na táboře je důležité najít si své místo v kolektivu, ukázat v čem je dobrý, ale také umět si přiznat, že v něčem potřebuje pomoci. Cirkus nabízí mnoho příležitostí pro to, vyzkoušet si při hrách nebo disciplínách mnoho různých rolí v kolektivu. To podporuje vzájemnou pomoc a komunikaci, jelikož při zkoušení různých rolí si každý může uvědomit, co daná role obnáší. Pokud se pak naskytne ve skupině problém, je pro všechny v mnoha ohledech snazší pochopit stanovisko obou stran a třeba i sami přijít s řešením nebo jej mnohem lépe akceptovat.

Cirkus nabízí mimo bezpečného a tvořivé prostředí přehršel her zaměřených na všemožná témata. Hry jsou navíc často snadno pozměnitelné, pro každý kolektiv a prostředí, ve kterém se nachází. Důležitý princip, na němž všechny tyto hry fungují, je komunikace a spolupráce. Cirkus se snaží z her vyčlenit vzájemnou kompetici a zaměřit všechny aktivity ne na radost z vítězství nad soupeřem, ale ze hry samotné a z toho, že „jsme to dokázali“. Tedy vlastně pokud se objevuje kompetice, tak ve formě zdolání nějakého obecného úkolu a soutěžení s činností samotnou, tedy vlastně soutěžení sama se sebou.

Problémy skupiny, souvisí s tématy, která jsou ve skupině živá a tato témata se mění se skupinovým vývojem. Každá skupina se vyvíjí individuálně, ale základně můžeme tento proces rozdělit na 4-5 hlavních fází. Tyto fáze pojmenovává B. Tuckman jako Forming, Storming, Norming, Performing a později přidaná fáze Adjourning. Už samotné názvy fází napovídají, jaká hlavní témata se ve skupině řeší. V českém překladu se fáze uvádí jako Formování, Bouření, Normování, Optimální výkon a Ukončení.

5 fází skupinové dynamiky podle B. Tuckmana

Forming – Formování

„Jde o první kontakt nové skupiny lidí, kteří jsou rozpačití z nového prostředí, ze sebe navzájem a očekávají, co se bude dít. Sami zůstávají ve své bezpečné komfortní zóně a první kontakty jsou jen letmé a nejisté. Chtějí zůstat v anonymitě skupiny. Tomu musíme uzpůsobit hlavně herní aktivity.

Výrazný je zde také vztah k autoritě, která je v této fázi brána pozitivně a je možná až přespříliš akceptována. Utváří se prvotní skupiny. Aktivity bychom měli zaměřit na prvotní kontakty, poznávání, a hry se jmény. (Doležal, 2020; Klusáková K. , 2021; Šustová, 2015; Jarchovský & Klusáková, Základy cirkusové pedagogiky, 2021)“ (Šťastný, 2021)

Storming – Bouření

„Jde o krizi ve skupině, kdy se vytratilo počáteční nadšení a skupina se začíná rozdělovat do skupinek. V této fázi se utváří role, normy a pravidla skupiny. Důležité je nepřehlížet konflikty a neřešit je přes prostředníky ale napřímo, tedy pobídnout ty, kteří se v konfliktu nachází, ať ho vyřeší společně mezi sebou. Rozhodně neřešit problém za ně, ale moderovat jeho řešení.

Důležité je zaměřit se na zlepšení komunikace ve skupině, navázání spolupráce a společného řešení. Zaměřit se i na malé a snadno dosažitelné úspěchy. Rozhodně nejednat vyloženě z role autority a ignorovat, že je ve skupině nějaký konflikt. Během bouření není dobré přijímat do skupiny nové členy. (Doležal, 2020; Šustová, 2015; Klusáková K. , 2021; Jarchovský & Klusáková, Základy cirkusové pedagogiky, 2021)“ (Šťastný, 2021)

Norming – Normování

„Skupina v této fázi má už zasetý svůj mechanismus, na který je zvyklá, neřeší se v ní žádné zásadní problémy. V ideální případě ne proto, že se je skupina naučila neřešit, ale proto, že mechanismus skupiny je funkční a problémy umí vyřešit. Spolupráce je rozvinutá a zaběhlá. Přichází fáze inspirace ostatních a od ostatních. Vytváří se skupinová identita kolektivu tedy pomyslné „my“. Tvoří se cíle skupiny. Ve skupině může ještě panovat nejistota z jakýchkoliv změn, které by ji mohli vrátit do fáze bouření. (Doležal, 2020; Klusáková K. , 2021; Jarchovský & Klusáková, Základy cirkusové pedagogiky, 2021)

V této fázi je skupina připravená řešit složité úkoly, a naopak příliš lehké úkoly nejsou na místě. Mohou být brány jako podceňování skupiny. V této fázi opět není dobré přijímat do skupiny nové členy. (Jarchovský & Klusáková, Základy cirkusové pedagogiky, 2021)“ (Šťastný, 2021)

Performing – Optimální výkon

„Vývoj skupiny prochází určitými proměnami a v předchozích fázích je nutné brát velký ohled na nejistotu a ohrožení ve skupině. Pokud je skupina už ve fázi optimálního výkonu, znamená to, že s ní můžeme dělat takřka cokoliv. Tedy se můžeme pustit i do úkolů a her silně navázaných na důvěru, spolupráci i individualitu v rámci skupiny. Skupina je velmi soudržná, pracuje s nadšením a produktivně, přichází s novými nápady a konflikt není brán jako krok zpět, nýbrž jako možnost vývoje. Členové skupiny jsou schopné mnohem objektivněji uznávat, přijímat a hodnotit nápady a iniciativy ostatních.

Lektor z pozice autority už je brán na stejné úrovni jako ostatní členové skupiny.

Co může skupinu ohrozit, je příchod nového člena. To se zmiňuje i ve všech předchozích fázích vývoje skupiny, ale u této fáze je to možná nejmarkantnější riziko, jelikož je skupina nejotevřenější a případná ztráta důvěry nebo pozice v této fázi je opravdu velmi frustrující. Skupina se snaží

dosáhnout většího společného cíle. (Doležal, 2020; Jarchovský & Klusáková, Základy cirkusové pedagogiky, 2021; Šustová, 2015)“ (Šťastný, 2021)

Adjourning – Ukončení

„Fáze je pojmenována celkem výstižně. V tento moment jde o uvědomění si, že skupina jako celek končí. Je dobré zaměřit aktivity na skupinovou spolupráci s větším prostorem pro emocionální prožitek, tedy hry spíše jednodušší a kooperativní, reflektivní a rozlučkové. Případně i plánující do budoucna, pokud bychom se začali znovu setkávat.“ (Šťastný, 2021)

Vývoj skupiny na táboře

Tábourníci ve smyslu dětí na táboře jsou specifická skupina. Spousta z nich přijíždí na tábor se svými kamarády z jiného prostředí, nebo se už se spoustou dětí na táboře znají z minulých let, takže skupina bude mít trochu jiný vývoj v průběhu fází. Stejně ale skupina utváří nový kolektiv, který si těmito fázemi projde. S příchodem, byť jen jednoho nebo dvou nových členů do skupiny, se musíme ke skupině chovat, jako k novému kolektivu. Nejen kvůli nově příchozím, kteří by se mohli cítit vyčlenění z aktivit a celkového dění, ale i kvůli tomu, že každý nový člověk narušuje již zaběhlé role, pravidla a celou dynamiku skupiny. Když tedy přijde do kolektivu někdo jiný, musíme předpokládat, že začneme takříkajíc od píky.

Navíc předpokládáme, že děti se takhle intenzivně přes rok nevidají a samozřejmě se vyvíjejí. Na tábor tedy mohou přijet dost jiné osobnosti než minulý rok. I proto bereme každý rok kolektiv na táboře, jako novou skupinu.

Jednotlivé fáze můžou pro každou skupinu trvat úplně různě dlouhou dobu. Vzhledem k tomu, jak intenzivní kontakt dětí na táboře je, jak důležitým se pro ně stává kolektiv v novém prostředí, mimo jejich komfortní zónu můžeme očekávat, že se většinou fází budou posouvat rychleji, než je obvyklé. Každopádně ale každá z fází bude trvat několik dní. Čistě pro představu uvádím příklady, jak dlouho by jednotlivé fáze mohly probíhat, ale to je čistě ilustrativní situace abstraktního kolektivu, abych mohl popsat témata, potřeby, chování a problémy každé z fází.

Forming – Formování

Téma fáze: Poznávání okolí, První kontakt, Pravidla

Problémy: Nesmělost, Ostýchavost, Neschopnost se otevřít, Preventivní odmítnutí skupiny (odmítnu dřív, abych nebyl odmítnut)

Nevhodně jsou aktivity: vyžadující důvěru, prezentaci vlastního nápadu před skupinou, velké zapojení kreativity, velkou zodpovědnost

Formování nastává od prvního kontaktu skupiny, ne od první hry nebo zaměřené aktivity, ale úplně od prvního kontaktu dětí. Tím se myslí první kontakty při ubytování, poznávání místa lidí a okolí. Děti oťukávají ostatní v letmých interakcích, snaží se zjistit, v jakém prostředí se nachází, jaká zde vůbec platí pravidla. Jak ta oficiální, tak ta nevyřčená, na kterých funguje velká část komunikace v kolektivu.

Je vhodné zvolit aktivity, které umožňují se trochu poznat, ale u kterých může každý zůstat tzv. v anonymitě skupiny jako jeden z mnoha. Dobré je zvolit obecné otázky na jméno, věk, sourozence, domácí mazlíčky, oblíbenou barvu, zkušenosti s tábořením a klidně něco o sobě obecně. Někdy může být dobré, když si ze sebe někdo v roli autority, tedy některý zapojený vedoucí, udělá legraci. Vlastně se trochu zesměšní, čímž umožní zbořit napětí z toho, že se zesměšní některé z dětí. Např. „Jmenuju se Ben, je mi 350 a za domácí zvířátka mám doma akorát mravence pod postelí, protože jsem trochu bordelář.“

Při těchto hrách a aktivitách můžeme získat obrovské množství informací o dětech i o vztazích mezi nimi, aniž bychom se pouštěli do závažnějších témat. To nám může obrovsky pomoci např. při utváření družinek.

Důležité je hned na začátku jasně určit základní pravidla, na kterých tábor a kolektiv na táboře funguje. To už je předmětem každého tábora. Nemělo by mezi nimi ale chybět něco ve smyslu:

1 Posloucháme se. 2 Neděláme si navzájem, co nechceme, aby nám dělali ostatní. 3 Stop! – kdykoliv řekne někdo stop, zastaví se daná aktivita a vyřeší se vzniklý konflikt nebo jiná situace.

Fáze formování trvá z mého odhadu a zkušenosti z táborů zhruba 3-4 dny ale někdy klidně i déle. Její konec se dá pomyslně spojit s oním pověstným třetím kritickým dnem. Musíme si uvědomit, že děti přijíždějí na tábor jako jeden kolektiv a tuto fázi prožívají jako celek. Po rozdělení dětí do družinek ale přichází tato fáze vlastně znovu, jelikož děti se mají naučit fungovat ještě v jiném kolektivu. Klidně tedy můžeme počítat spíše se 4 možná až 5 dny.

Jak poznáme, že je Forming u konce? V kolektivu to začne „vrít“.

Storming – Bouření

Téma: Příležitosti, Omezení, Zkoušení

Problémy: Střety ve skupině – nebezpečí vzniku nepřátelství/odvržení kolektivem, Nechuť poslouchat autority a pravidla, Frustrace z opuštění kamarádem – kamarád ze školy tu pro mě najednou není, Frustrace z nemožnosti navázat nové vztahy – kamarád ze školy mě omezuje v navázání jiných vztahů, Frustrace vedoucích z nefunkčnosti programu

Nevhodné jsou aktivity: vyžadující velkou míru spolupráce, důvěru, poslušnost, dlouhé vysvětlování pravidel, trpělivost

Poté co se děti na táboře a v kolektivu rozkoukají, začnou si více uvědomovat možnosti, které se jim naskýtají a zároveň omezení, která s sebou nesou pravidla tábora. Začnou zkoušet možnosti i to, jestli pravidla opravdu fungují. Během vývoje skupiny přichází v této fázi velká reformace vztahů.

Příchod do nového kolektivu nabízí obrovské možnosti pro navázání nových vztahů a neplatí pravidlo, že přátelství, která si děti s sebou „dovezla“ budou v novém kolektivu fungovat, alespoň ne stejně. Při této reformě je naprosto zásadní reflexe aktivit a témat ve skupině. Děti musí společně komunikovat o problémech, které řeší, ačkoliv často komunikovat nechtějí.

Pokud se nám komunikaci o problémech nepovede podpořit dostatečně, může se velmi pravděpodobně objevit jeden nebo více dětí, které budou z kolektivu vyčleněny. Nejen že budou osamělé a nebudou si aktivity s kolektivem užívat, ale velmi pravděpodobně budou rušit celý průběh aktivit pro ostatní. Objeví se apatičnost, trucování, sabotáž her, odmítání veškerých autorit nebo absolutní upnutí na ně... To vše kvůli zoufalé potřebě nějak se začlenit do kolektivu. Pokud mě kolektiv nebere jako svou součást, vydobudu si pozici alespoň navzdory jemu, jako pomyslní šašek, záškodník, někdo, s kým kolektiv musí v aktivitách počítat, ačkoliv ho mezi sebou nechtějí.

V této fázi se všechno mění, je to chaos a děti nejsou příliš nastavené na dlouhé výpravné aktivity. Zde potřebují spíše krátké jasné aktivity, s jednoduššími pravidly a nabitě akcí. Je možné zvolit i aktivity, které podporují lehčí spolupráci ve skupině, ale ne něco, co by zásadně „odhalovalo“ jednotlivé členy, přenášelo velkou zodpovědnost na jednotlivce a vyžadovalo od nich dlouhodobou mentálně složitou aktivitu. Po každé hře zaměřené na komunikaci, nebo spolupráci i po každém střetu nebo kritice ve skupině, je důležité udělat společnou reflexi aktivity. Jak jste se při tom cítili? Proč si myslíte, že to tak bylo? Co by pomohlo tomu, aby to příště bylo lepší?

Storming vyžaduje určitou trpělivost ze strany vedoucích. Fungování, respektive nefungování kolektivu v této fázi svádí k tomu nastolit jasné řešení problémů, a ještě zpřísnit pravidla, abychom neztráceli čas, jelikož máme celotáborový plán atd. Je ale důležité dát těmto reflexím čas a počkat, až děti navrhnou nějaká řešení sami. Pokud se jim budeme snažit řešení nastolit s největší pravděpodobností ho odvrhnou, i samotní vedoucí pro ně ztratí hodnotu. Pokud dáme prostor pro

to, aby se ve skupině rozvinula komunikace, bude v následujících dnech fungovat mnohem lépe a pro vedoucí bude vše mnohem úspornější na vysvětlování i na obecný provoz tábora.

Storming může být klidně delší fází na několik dní a s příchodem nového člena do skupiny vše může začít na novo. Storming probíhá, dokud nejsou ve skupině jasné stanovené pozice, které ostatní uznávají. Může se stát, že fáze bude trvat třeba 2-3 dny ale také že bude trvat i skoro týden...

Norming

Téma: sjednocení struktury skupiny, vytvoření identity skupiny, spolupráce a učení se od sebe, vedoucí jsou taky lidi

Problémy: Nepodceňovat skupinu, menší možnost začlenit již vyloučeného člena skupiny, příchod nového člena do skupiny

Nevhodné jsou aktivity: vyžadující příliš málo úsilí ze strany kolektivu – skupina chce společně čelit výzvám

V této fázi už komunikace ve skupině funguje na dost vysoké úrovni, a to jak mezi dětmi navzájem, tak mezi dětmi a vedoucími. Případné konflikty nejsou vnímány jako nepřátelské, ale spíše jako diskuse o skupinovém tématu. Děti jsou schopny se od sebe v mnohém učit a pomáhat si. To i díky tomu, že každý by měl mít pocit, že do kolektivu patří. Mění se zde vztah k autoritám, v našem případě tedy k vedoucími. Vedoucí již nejsou pro děti jen personifikovaná omezení a možnost vyzkoušet si, co všechno mi projde. Vedoucí jsou uznáni v jisté roli autority, ale především jsou vnímáni jako členové skupiny.

Skupina v této fázi nemá příliš mnoho problémů. Pro nás jako vedoucí může být výzvou dostatečně náročný program, který skupině připravujeme, jelikož skupina se nesmí cítit podceňovaná. Každý se cítí členem skupiny a chce přispět. Pokud zvolíme aktivity, které budou děti málo motivovat, aktivity sice proběhnou nejspíš celkem bezproblémově, ale postupně můžeme ztratit pozornost a zájem skupiny a do další fáze se už nejspíš neposuneme.

Jedním z důsledků toho, že se ustálily role ve skupině, může být i větší náročnost zapojit se do skupiny pro ty, kteří jsou spíše na okraji kolektivu. Často se stane, že když vidí, že kolektiv společně funguje, zkusí změnit přístup a do kolektivu zapadnout. Kolektiv je do her přijme ale mimo program se může naopak od těchto dětí distancovat. Jednoduše řečeno, už si dané dítě zapsali pod určitou nálepkou.

Se skupinou se už můžeme pouštět téměř do všech různých aktivit. Důležitým druhem her, který se zde otevírá, jsou hry zaměřené na důvěru a na zkoušení si různých rolí v kolektivu. Tyto hry pomůžou vybudovat silnější vztahy, ale mohou i poskytnout příležitost dětem na okraji skupiny, opět se do ní zapojit. Vyžaduje to od nich ovšem veliký krok důvěry směrem ke skupině, vůči níž se doteď spíše vymezovali, a ne všechny toho jsou schopny.

Ideální je volit aktivity, kde si děti mohou vyzkoušet náročnost některých pozic ve skupině, delegaci zodpovědnosti, nebo třeba i takovou skupinovou výzvu, jakou je dvoudenní výlet.

Norming je mezifází, kdy skupina nabývá větší důvěry, aby se mohla pustit do větších úkolů. Může trvat opět cca 2-3 dny ale klidně i 5 dní nebo déle.

Optimální výkon

Téma: Efektivita se zaměřením na konkrétní cíl, velká skupinová soudržnost, kreativní projevy a atmosféra, chyby jsou vítané jako možnost se zlepšit

Problémy: Téměř žádné, Nebezpečí příchodu nového člena a rozbourání celého dlouhodobého procesu

Nevhodné aktivity v této fázi téměř nejsou. Skupina je na vrcholu své efektivity a je otevřená uchopit všechny úkoly, jak ty malé, tak ty větší.

Pokud chceme s kolektivem něčeho dosáhnout, je to tato fáze, ve které se ho snažíme udržet, pokud možno déle, ale nemá smysl fázi uměle natahovat. Skvělé jsou aktivity, kde děti mohou zapojit a projevit svou kreativitu, divadelní hry, nebo i hry, kdy jdeme se skupinou opravdu do hloubky. Skupina zvládne téměř cokoli a je na ní a nás jako vedoucích, co z každé hry dokáže vytěžit. Může být dobré nechat hrát volnější průběh a nechat děti samotné program trochu více spoluvytvářet.

Velikým problémem pro skupinu, která má takto nablízko vytvořené vazby a prostředí, kde je každý ochotný se otevřít, je příchod někoho nového. Například dítě, které nemohlo na první polovinu tábora, ale rádo by se přidalo do druhé poloviny může být pomyslná bomba, která představuje pro křehce vybalancované vztahy a prostředí ve skupině obrovské ohrožení. Před novým příchozím se děti opět uzavřou a stáhnou do sebe jako na začátku. Tento zážitek je ale mnohem více stresující než nejistota ve fázi formingu, protože ho podvědomě vnímáme jako křivdu na sobě samotných, kdy jsme byli kvůli příchodu nového člena připraveni o své místo v kolektivu. Takováto událost nás vrátí s celou skupinou úplně na začátek celého procesu. Navíc toto nebývá nic příjemného ani pro osobu, která do kolektivu nově přichází. Těší se na kamarády, má možná obavy z toho, do jaké situace přijde a místo, aby byla velmi radostně přivítána se začnou jednotlivci ve skupině stahovat do ústraní.

Je na nás jako vedoucích, abychom předem uvážili, jestli v takovém případě dovolíme dítěti přijet až po delší době, kdy už tábor probíhá. Příchod nemusí nutně mít všechny tyto důsledky, určitě však bude pro všechny dosti stresující záležitostí. Na druhou stranu zase může umožnit začít věci „na novo“, pokud je skupina zaseknutá a začínají se v ní rozmáhat nezdravě nastavené principy.

Do fáze optimálního výkonu, kdy je skupina na vrcholu spolupráce, komunikace a efektivity, by se měla dostat ideálně někdy před vrcholem celého programu a zůstat v něm až do zakončení celotáborové hry.

Pokud máme vystavěný program s nějakou závěrečnou katarzí, skupina do fáze optimálního výkonu většinou dojde, alespoň právě na závěrečnou akci. Když se to podaří dřív, je to skvělé. Obecně by se dalo říct, že toto je fáze, ve které se snažíme s dětmi trochu setrvat. Ale nemůže trvat věčně. Pokud bychom chtěli držet děti ve fázi optimálního výkonu a velikých úkolů příliš dlouho, mohou se prostě vyčerpát. Fáze asi nebude trvat déle než 3-4 dny, pokud ano, je to skvělé, ale musíme být obezřetní k limitům dětí.

Ukončení

Téma: Proces ukončování skupiny, Opuštění rolí a struktury skupiny, Pochopení, že každý jdeme dál po svých, ale že jsme si to spolu užili, Zhodnocení

Problémy: Neschopnost se od procesu odpoutat – vzniká trochu rozkol mezi těmi, kteří to akceptují, a těmi, kteří chtějí to, co bylo vybudované mermomocí zachovat → umělé udržování se v atmosféře, Opravdu veliké veřejné projevy emocí ze stran vedoucích – mohou zbořit a překrýt zážitky z minulých dní – navíc nenechávají příliš prostor pro to uchopit celou akci pro každého po svém

Nevhodné jsou aktivity: které mají tendenci začít nějaký nový projekt nebo příběh, veliké týmové soutěže zaměřené na veliký výkon

Název této fáze mluví zcela sám za sebe. Všechny veliké plány a akce už jsou uzavřeny a je čas zvolnit. Tato fáze není ona velká závěrečná hra, ale přichází až po ní, kdy jsou „sečteny body“. Důležitou součástí, která by neměla chybět, je závěrečná reflexe všech na táboře. Nejen zhodnocení snahy týmů a vyhlášení míst, ale vyjádření se k celému kolektivu a průběhu tábora. Nemusí být nijak obsáhlé, ale mělo by v nějaké formě zaznít od každého.

Je dobré zařadit menší aktivity, které už nejsou zaměřeny týmově, ale pro celou skupinu jako celek, nebo v nových skupinách, které existují právě jen na jednu zvolenou aktivitu. Např. různé turnaje, oblíbené hry, závěrečný oheň, hry na rozloučenou, slovní hry, krátké teambuildingové hry...

Ukončení se dá načasovat poměrně dobře zkrátka tím, kdy proběhne závěrečná hra. Po ní začínají oslavy úspěchů, které jsou vlastně otevírajícím signálem, že se vše chýlí ke konci. Fáze opět trvá do posledního kontaktu dětí i vedoucích, tedy až do příchodu rodičů nebo opuštění tábora.

Závěr

Z cirkusu a cirkusové pedagogiky jsem se nezaměřil na hry samotné a konkrétní aktivity, protože věřím, že zásadnější je přístup ke skupině, že to je to co cirkusová pedagogika může kolektivu na táboře nabídnout jako nejhodnotnější. Na táboře se dají její principy využít ve hrách, které jsou prostředkem pro rozvíjení kolektivu jak dětí, tak vedoucích. Na táboře se snažíme s dětmi vybudovat místo, kam se budeme chtít vracet a kolektiv, ve kterém budeme mít své místo. Díky některým přístupům, které využívá cirkusová pedagogika, můžeme kolektiv vybudovat rychleji, být lépe připraveni na výzvy a změny, které nás se skupinou nejspíše čekají a když se vyskytnou konflikty, nedávat to hned někomu za vinu ale uvědomit si, že i to je součástí přirozeného vývoje skupiny. Díky tomu je možné na táboře fungovat efektivněji, více v klidu a třeba naučit děti sociální dovednosti, které se jim mohou hodit i kdekoliv jinde v životě.

Reference

- Bolton, R. E. (2004). Why circus works: how the values and structures of circus make it a significant developmental experience for young people. Perth, Západní Austrálie.
- Jarchovský, A. (2013). Social cirkus Využití cirkusového umění v kontextu neformální výchovy. Praha, ČR, ČR.
- Jarchovský, A., & Klusáková, K. (Červenec 2021). *Základy cirkusové pedagogiky*. Praha, ČR, ČR: CIRQUEON Centrum pro nový cirkus.
- Lafortune, M., & Bouchard, A. (2011). *Community workers guide When Circus Lessons Become Life Lessons*. Canada: Cirque du soleil. Načteno z http://holisticcircustherapy.com/ufiles/library/Social_Circus_Guide.pdf
- Šťastný, B. (2021). Cirkusová pedagogika a metody její aplikace v hodinách TV. na 1. stupni základní školy. Praha, Česká republika, Česká republika.